

ФІЛОСОФІЯ І ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ

УДК 78.071.5

DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2024.29.306129>

Оксана Комаровська, м. Київ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3679-9673>

МУЗИКА ЯК АКТУАЛІЗАЦІЯ ІСТОРІЇ: СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНІВ

У статті розкрито роль мистецтва в актуалізації пізнання історії молодим поколінням. У центрі уваги авторки – події української історії ХХ-ХХІ ст., які мають драматичні, трагедійні смисли. Основою для формування світоглядних орієнтирів молоді через мистецтво та для переоцінки цінностей усіх суб'єктів освітнього процесу визначається україноцентризм, що має точкою відліку і водночас орієнтиром українськість художнього мислення як фундамент національно-патріотичного виховання.

Здійснено вибірковий огляд музичних творів, присвячених подіям Голодомору, Чорнобильській трагедії, боротьбі України за Незалежність на Майдані 2014 року і воєнним реаліям після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Серед авторів творів, до яких апелює стаття, – Л. Дичко, С. Луньов, В. Польова, В. Сильвестров, Є. Станкович, К. Цепколенко, Ю. Шевченко, О. Щетинський, О. Яковчук, С. Ярунський та інші митці. Виокремлено стрижневі аспекти для комунікації з учнівською та студентською молоддю в освітньому процесі на основі музики, яка актуалізує історичні події. Наголошено на складності такої комунікації стосовно втілення трагедійних образів. Підкреслено необхідність формування позитивного образу майбутньої України через музику, яка втілює драматичні сторінки української історії, що важливо для утвердження національної ідентичності молоді, формування потреби захищати власні культурні надбання.

Ключові слова: *інтерпретація; історичний контекст; мистецька освіта; музичне мистецтво; підготовка вчителів музики; світогляд; україноцентризм; цінності; школярі.*

© О. Комаровська, 2024

Постановка проблеми. Одне із нагальних завдань сучасної української мистецької освіти – виховувати у молодих людей потребу бути причетними до суспільних та історичних процесів і подій, які переживає країна. У цьому як раз полягає мета культуротворення, яка досягається через формування суб'єктності особистості. Цього неможливо досягти без встановлення у свідомості молоді емоційних зв'язків з історією та її переосмислення з позиції відновлення справжньої національної пам'яті; так само маємо говорити про осмислення зв'язків минулих історичних подій із сучасними процесами, інтерпретованих митцями. Разом це надважливо для національного самоствердження, а ще більше – для формування потреби суспільства захищати власну культуру: національно-патріотичне виховання в цьому контексті нині набуває нових акцентів – як виховання оборонної свідомості (Бех, Канішевська, Малиношевський, 2023).

Які можливості мистецтва і мистецької освіти в цьому? Чи можемо вивчати історію через мистецтво? До чого в цьому напрямі має бути підготовленим учитель, зокрема учитель музики?

Як відомо, мистецтво є художнім узагальненням життєвих подій, у якому проступає особистісне ставлення митця до їхнього бачення – як унікальне й неповторне образне втілення. Тож акцентуємо увагу на тому, що мистецтво, про яке ми часто говоримо як про «документ історії», насправді через переживання *актуалізує* історію в нашій уяві, дає емоційний поштовх до вивчення документів, достовірних фактів, що стоять за творами; адже до художньої інтерпретації однієї події можуть звертатися різні автори і по-різному індивідуалізовано інтерпретувати її. Тобто мистецтво є не стільки віддзеркаленням певних подій та їх трансформації в художні образи, скільки втіленням митцем власної художньої емпатії і рефлексії; до того ж має значення й тяжіння митця до певного кола виразових засобів. Звідси – безкінечність художньо-образних трактувань історії, що віддзеркалює безкінечність унікальних талантів митців та реципієнтів, котрі також вибудовують індивідуальні бачення і твору, і події, що стоїть «за твором», формуючи власний художній і життєвий світогляд (Комаровська, 2022). Разом із тим – і це вкрай важливо в художній комунікації – кожен дотичний до історичної

тематики твір, наближуючи нас до давніх подій, одночасно встановлює у свідомості емоційні світоглядні паралелі між минулим і теперішнім, дає можливість піднятися над реаліями, осмислюючи майбутнє.

Зрозуміло, що наша історія – це і драматичний, навіть трагедійний досвід, і досвід переможний, що однаковою мірою втілюється у художніх творах. Так само розуміємо, що наразі мистецькі твори саме трагедійного звучання актуалізують свою присутність в переосмисленні українцями власних цінностей. Стосовно молоді перед педагогами постає завдання на основі вибудовувати оптимістичний погляд на майбутнє, при тому розкривати в діалозі з молоддю і образність та сенси мистецтва, і його смислові підтексти.

Мета статті – здійснити вибіркового огляд музичних творів українських митців, присвячених деяким гостро драматичним подіям української історії ХХ-ХХІ ст., виокремлюючи аспекти спілкування зі школярами, котрі мають допомогти їхньому особистісному позитивному самоствердженню.

Методи дослідження. Насамперед, застосовуємо методи історико-контекстного (як історико-політичного, з декодуванням реальних смислів історичних подій та їхнього художнього втілення), музикознавчого (виокремлення специфічних жанрових, стильових особливостей творів), художньо-педагогічного (як націленого на підготовку сприйняття молоддю) аналізу-інтерпретації музичних творів, зіставлення і порівняння образів і життєвих реалій, а також методи прогнозування способів міжособистісної художньої комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У запропонованому огляді музичних творів спиратимемось як на власні висновки, так і на наукові розвідки музикознавців, присвячені певним творам або творчості митців. Зокрема орієнтуємось на актуалізацію композиторами історичних подій ХХ ст. – Голодомору 1932-33 рр., Чорнобильської трагедії (дослідження Г. Карась, З. Лаврової, О. Василенко та ін.), подій ХХІ ст. – боротьбі України за Незалежність від Майдану-2014 до повномасштабної війни від 2022 року (праці Ю. Чекана, В. Яценка, В. Дутчак, О.Сморжевської та ін.), а також на журналістські

публікації, інтерв'ю з митцями, оприлюднені в інтернет-виданнях (The Claquers, Music-review, Журнал Музика та ін.), дописи композиторів у відкритому доступі на особистих сторінках у соціальних мережах тощо.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо декілька музичних творів, які стали композиторськими рефлексіями саме драматичних подій української історії. Вибір композицій довільний; авторка статті не претендує на «антологічність» висвітлення питання, орієнтуючись на можливе спілкування викладачів з аудиторією учнівської і студентської молоді.

Так, однією з найбільших і при цьому штучно організованих тоталітарною владою трагедій українського народу в ХХ ст. став Голодомор 1932-1933 рр., про що майже до кінця ХХ ст. офіційно не згадувалось. Але з початку 90-х рр. паралельно з історичними науковими розвідками розпочалося й активне художнє осмислення трагедії в різних видах мистецтва. Однак, попри замовчування і офіційне невизнання, деякі твори вражали глибиною й набагато раніше. Так, в образотворчому мистецтві з'являються «Де серп і молот, там смерть і голод» К. Малевича (один з перших безпосередніх «свідків» подій), «Рік 1933» В. Цимбала (1936), серія картин 90-х рр. Н. Марченко («Мати 1933-го», «Останній шлях», «Діти Голодомору», «Дорога скорботи»), роботи І. Новобранця («Ой, налетіли тії вороненьки», «Ой, у році тридцять третім»), «Мадонна Голодомору-33» М. Яроцької (художниці української діаспори в Австралії), «Земля» Б. Певного (за кадром з фільму О.Довженка), серія плакатів В. Вітера та ін. У кінематографі першим повнометражним фільмом став «Голод 33» О. Янчука за мотивами роману В. Барки; кінодокументалісти зафіксували моторошні спогади тих, хто пережив трагедію... Важливою для осмислення теми в мистецтві є монографія Т. Конончук про відображення трагедії в українському фольклорі (Конончук, 1998). Як зазначила Т. Новицька, «разом із чисельними репресіями, депортаціями, масовими розстрілами, що відбувались в Україні з подачі більшовиків, Голодомор перетворив для нашої країни ходу історії ХХ століття у хресну дорогу» (Новицька, 2022).

На початку 90-х рр. першим у Незалежній Україні масштабним музичним твором на цю тему стала «Панахида за померлими з голоду» (1992) Є. Станковича до 60-х роковин сумних подій. За жанром (позначеним композитором) – реквієм для двох мішаних хорів, симфонічного оркестру, народного жіночого голосу та читця. Літературна основа поєднала канонічні православні тексти та проникливу поезію Д. Павличка, в якій (партія Читця, що розпочинає твір) згадується не тільки 1932-33 роки, а й усі три хвили геноциду українців голодом. Музична інтонаційність – це напружений синтез притаманного Станковичу гострого драматизму й ліричної мелодійності, в якій майже інтимно перетворено український мелос і яка проникає до глибин душі завдяки трагедійній «тиші» звучання, авторськи потрактованим інтонаціям православних піснеспівів («Святий Боже, Святий кріпкий», «Упокой, Боже», «Господи, помилуй», «Упокой, Боже, раба Твого» та ін.), до яких уплетено церковний передзвін: адже це заупокійний у своїх жанрових вибоїках твір. Утім ці начебто різні інтонаційні пласти постають як невід’ємність, котра завжди йде поряд в людському житті і скорботі, що впливає на слухачів з неймовірною силою драматизму, але в цьому драматизмі відчувається й катарсис: *Повстаньте всі, кому сказали: вмри!*

У 90-ті рр. ХХ ст. з’являється низка творів пам’яті жертв Голодомору це хорова поема Л. Дичко «Голод-33» (текст С. Коломійця), Симфонія-реквієм «Тридцять третій» О. Яковчука (текст В. Юхимовича), «Притча про хліб і голод» (текст Л. Мельник) Віктора Камінського, «Дума про тридцять третій» (текст М. Ткача) Г. Саська та ін. У 2000-х – ораторія Ю. Ланюка «Скорботна мати» (на поетичний цикл П. Тичини), Духовний концерт-реквієм І. Щербакова (тексти Ю. Плаксюка); серед композиторів-«дослідників» незагойної для українців теми і Л. Колодуб, Г. Ляшенко, В. Бібік, М. Скорик, І. Карабиць, Б. Фроляк, В. Степурко та інші українські митці (Василенко, 2021).

Не оминула тема Голодомору і оперу, показовим зразком чого є опера «Червона земля. Голод» (2011) сучасного американського композитора (українського походження) В. Балея на лібрето Б. Бойчука, детальний аналіз якої подає Г. Карась

(Карась, 2013): філософськи узагальнена сюжетна канва вибудовується на розкритті психологічно непростих взаємин персонажів – Жінки, її Дитини і Чоловіка, а музичні трансформації – не стільки характеристики дійових осіб і подій, скільки акцентування моральних проблем, демонстрація можливостей людського духу. Щодо музичної мови, то філософський задум, як зазначає Г.Карась, зумовив у сценічному втіленні поряд із суто оперними засобами й балетно-пантомімними сценами (які введено в оперу в моменти, коли слово «зайве»), й широке використання мультимедіа – кінохронік, уривків із фільмів і радіопередач 30-х років, автентичних записів тогочасної музики тощо, що разом надало твору гострого соціально-політичного і дещо кінематографічного забарвлення.

Однак, звернімо увагу й на композиторські рефлексії кінця 1980-х рр. молодого на той час (ще студента) С. Ярунського, який створює їх тоді, коли про ті події говорили пошепки. Варто згадати струнний квартет (1989) № 1 *Lamento e infernale* (або «Чорний квартет»), де, як оголений нерв, вібрують «тихі» інтонації оплакування, а поряд – «танець смерті» (за висловом композитора). Твори С. Ярунського – це філософські і дещо біографічні осмислення життя рідної землі: композитор з дитинства (за його розповідями) вбирав від старших людей скупку й «випадкову», «крихтами» інформацію про різні події, що торкнулись рідної місцевості й його роду, і про ставлення людей до них (Василенко, 2020). У композиціях «Дідів день для баяну», «Біля руїн капища», «Потойбіччя» (квазі соната для фортепіано) також наче сплітаються ці «нитки» зникаючої пам'яті предків: і усвідомлення справжньої суті Голодомору, і людський біль за затоплені совами села Київського моря заради «технічного переможного поступу радянської людини» і безжально зруйновані заради цього древні святилища, і репресії; недарма декодуємо в цій музиці той самий плач, мотиви колискових із трагедійними підтекстами, механістичний танцювальний рух-вакханалію смерті, потоки «руйнації і знищення», і, зрештою запитання митця до себе і слухачів: «Що ж далі?».

Серйозне потрясіння ХХ ст. – Чорнобиль. Миттєвою рефлексією страшних наслідків «мирного атома» і музичною

пересторогою людству стала симфонія «Біоритми Чорнобиля» О. Яковчука. Суттєво, що композитор паралельно осмислює і власний життєвий досвід, оскільки виступав з концертами для ліквідаторів у «зоні» (Бондаренко, 2022). Синтезований драматизм і медитативні звучання втілюють образи «вимерлої» без присутності людини землі, причому майже із зорovo зображувальними ефектами.

Тема Чорнобильської катастрофи, знов-таки, з філософською глибиною осмислення розкривається і в «Чорній елегії» для хору, оркестру Є. Станковича (1991, на вірші П. Мовчана), перетворюючись на складний і водночас завдяки людській емоції зрозумілий звуковий процес проживання драматизму життя загалом («Чорна елегія» разом зі згаданою вище «Панахидою» та Кадиш-Реквіємом («Бабин Яр») склали трилогію «Страсті за Україною»). Пам'ять про ці глобальні для людства потрясіння вкарбована композитором і в образах «Рудого лісу» для скрипки, віолончелі та фортепіано (1992), де перед слухачем «візуально» постають майже реалістичні, немов прописані графічною, механістичною мовою картини знищення живого, уточнені в авторських ремарках як «мертвий пейзаж», «гра зі смертю», «потойбічна тиша» (Кравченко, 2020, с. 184), із композиторським епіграфом, що декодує назву, – «Від жахливої радіації після Чорнобильської трагедії ліс навколо став рудим».

Подією, яка ознаменувала початок XXI ст. і привернула увагу світу до України як демократичної і сильної країни, стала Революція Гідності. Один із перших емоційних відгуків на події Майдану 2014 р. – глибоко особистісне переживання Ю. Шевченком цього визначального для України історичного моменту став парафраз на мелодію «Ще не вмерла» М. Вербицького «Ми Є» для скрипки і камерного оркестру: як розповідав композитор, музика «завучала після того, як холодним вечором разом з усіма співав Гімн на Майдані Незалежності».

Поряд із цим з'являється також авторське переосмислення Гімну – масштабне хорове полотно В. Сильвестрова «Майдан 2014» (Лігус, 2023; Яценко, 2022), музика якого народжувалась, за висловом композитора, «з живого голосу Майдану», де поєднались «Ще не вмерла Україна», народна пісня, православні

молитви, церковні дзвони (як багатозначний маркер, що поєднав загальнолюдські смисли дзвонів із конкретикою події, пов'язаної з Михайлівським Золотоверхим Собором), які трансформуються від скорботи до набату; а «тихою» кульмінацією постала Колискова, у якої також «зчитується» чимало підтекстів.

Нагадування про події 2014 – і в майже зорових, імерсивних образах Майдану в кантаті для голосу з камерним оркестром Лесі Дичко «Три етюди Зими» (присвята Небесній сотні, 2017), у яких композиторка апелює до фольклору (колядки і щедрівки, голосіння тощо), майстерно переосмислюючи його в «контексті» знаковості подій і власної стильової виразовості: три етюди – три холодних і водночас спекотних місяців Майдану: від напруги «грудневого» (кінець 2013) – нарощування протесту, що переростає в тривожне усвідомлення вагомості моменту («січневий») і, зрештою, «лютневий», що звучить трагедійно і водночас дає відчуття катарсису.

Подіям Майдану і АТО присвячений симфонічний диптих О. Яковчука: Симфонія № 7 («Майдан», де, мабуть, основна емоція – напружене передчуття трагедії «Небесної сотні», якою розпочався докорінно інший етап нашої історії) і Симфонія № 8 «Нескорені» для духового оркестру, присвячена кіборгам ДАПу, героям Іловайська, Маріуполя, Дебальцевого, в музиці якої також вмістилися дзвони (виявляється, типово українська інтонаційність, що набуває нині нових смислів), і вокаліз – не просто як оркестрова барва, а як голос багатостраждальної України.

24 лютого 2022 року змусило українців дуже стрімко переоцінювати цінності (що заслуговує на окреме дослідження). Утім вражає сплеск музичних рефлексій, що оприлюднювались (у концертах і в соціальних мережах) вже в перші тижні і місяці повномасштабної війни, перетворюючи музику на потужний аргумент культурної дипломатії, привертаючи увагу світу до України: С. Луньов висловлюється електроакустичною інсталяцією «Post», накладаючи на звучання неймовірної сили відеоряд, підтексти якого невід'ємні від смислів музики: «Я звинувачую» різними мовами і чорно-білі силуети, що впливають з суцільної чорної темряви паралельно з народженням звуку з такої ж «темряви-тиші», що завершується темрявою, але після «вибуху» -

як попередження людству; пророче прозвучала й кантата К. Цепколенко «Читаючи історію» на вірші О. Забужко, в яких у 2006 була наче закладена аналогія між Україною 2022-го і Римом у часи його захоплення варварами, багатосенсово візуально презентована ансамблем Senza Sforzando. Привертає увагу й «промовлена» до українців і світу в перші місяці 2022 р. *Lacrimosa*: від О. Щетинського (для органа, скрипки, гобоя, валторни та двох тромбонів), В. Польової («Буча. *Lacrimosa*»). Для скрипки і симфонічного оркестру), В. Сильвестрова (як частина циклу з трьох п'єс квітня 2022 р.); в кожному унікальному переосмисленні за «оплакуванням» – внутрішня сила спротиву як ментальна риса українців, продемонстрована впродовж історії.

Музичні рефлексії повномасштабної війни як такої з'являються і як реагування митців на цілком конкретні події в череді втрат: поряд із «Буча. *Лакрімоза*» В. Польової – намагання осмислити масштаби трагедії Маріуполя (*Vocalise (in memory Mariupol's)* С. Ярунського, Гімн-реквієм «Місто Марії» З. Алмаші), долі конкретних українців, як, наприклад, «Танго свободи» О. Родіна (Пам'яті Юрія Керпатенка, диригента з Херсона, розстріляного окупантами за відмову виступати для них восени 2022), «Татусева книга» Є. Оркіна – кантата-оповідь світу про вбивство окупантами письменника і перекладача Володимира Вакуленка, лібрето якої вибудовано на його дитячих віршах, щоденниках від початку окупації Харківщини, свідченнях очевидців).

Однією з наймасштабніших розповідей світу, помітною частиною всеукраїнського воєнного «літопису» стала львівська прем'єра (жовтень 2023) чотиричастинних «Псалмів війни» Є. Станковича, втілених на театральній сцені з усіма можливими сучасними видовищними ефектами: «Музика війни», «Чорна рілля ізорана», «Колискова», «Псалм війни». Твір, який перед тим прозвучав під час «Київ Музик Фесту» в концертному виконанні, в театралізованій сценічній версії ще більше занурив глядача в нову емоційно складну хвилю болючих переживань подій, що не скінчилися.

Перелік творів, зрозуміло, не є вичерпним. Адже осмислення митцями подій, особливо теперішніх воєнних реалій, триватиме.

Принципово важливо для викладачів у комунікації з молоддю: пізнаючи через музику трагедійні сторінки, націлювати на те, щоб «почути» в ній спротив у композиторських висловлюваннях, передусім у засобах виразовості, формі, драматургії творів тощо; спонукати ставити запитання «чому і що далі», обговорювати нові мовні прийоми, якими оперують митці (наприклад, майже зображувальні «воєнні» звучання-імітації), звернення і переосмислення духовних музичних жанрів тощо.

Плідною може стати й дискусія про можливості мистецтва у комунікації з культурними спільнотами світу задля підтримки України.

Такі рефлексії спонукатимуть і до відкриттів нових імен, до повернення у звуковий простір і переосмислення значущості імен митців і творів, що були забуті, заборонені, замовчувались, звісно з обговоренням «чому».

Висновки і перспективи. У межах статті неможливо подати навіть перелік творів – «документів» історичних подій. Важливо інше: досягнути розуміння молоддю того, в який спосіб музика актуалізує історію, і спонукати осмислювати причини і наслідки, аналізувати процеси, зрозуміло, апелюючи до мови самої музики. Називаючи певний твір, авторка намагалась показати, що навіть у творах, які постали як індивідуалізовані особистісні композиторські рефлексії трагедійних подій, через музику проступають (у різний спосіб) ознаки нескореності Людини. Недарма одним з перших творів 2022 року стала Героїчна увертюра В. Камінського, а в 2023 прозвучала Симфонія «Переможна» З. Алмаші.

Ще одна проблема, перед якою постає педагогічна спільнота: чи варто настільки відверто говорити зі школярами про трагедійні за концепцією твори, яких у медіа просторі щодня з'являється все більше? Чи не є вони травмоінформаційними для юного покоління? Очевидно, що розв'язувати такі проблеми педагогам необхідно починати у співпраці з психологами – арт-терапевтами, визнаючи при цьому, що українці до цього моменту практично не мали досвіду професійного використання арттерапевтичних технологій у подібних умовах.

Однак, зрозуміло й те, що оминати таке спілкування неможливо. Як зазначив Г. Філіпчук, «Попри всю трагіку воєнного

часу маємо обов'язок вберегти національну Освіту і Культуру саме в такому українознавчому обрамленні, щоби повік стати вільним Народом, засіваючи огнистим насінням Правди і Свободи шкільні класи й студентські аудиторії (Філіпчук, 2023, с. 86). Найперше, про що слід пам'ятати і націлювати сприйняття і творів, і подій, які в них вкарбовані, – це те, що попри трагедійність звучання вони не є песимістичними: напруга, тривога, попередження, скорбота, але все ж на першому плані – відчуття перспективи життя, позитивний образ майбутньої України, яка мужньо чинить багатовіковий спротив окупантам. Саме тому, звертаючись до споглядання і слухання творів, особливо під час комунікації з юним поколінням, котре, як і вся Україна, гостро переживає трагедію нашого часу як власну, учителю важливо культивувати у свідомості учнів позитивний образ майбутньої України незалежно від того, наскільки драматичні або навіть трагедійні смисли закладено у творі: через різножанрові масштабні полотна і через мініатюри українці осмислюють свою самість, національну ідентичність.

Список використаної літератури

- Бех, І. Д., Канішевська, Л. В., Малиношевський, Р. В. (2023). Стратегія військово-патріотичного виховання дітей та молоді в системі освіти України: реалії та орієнтовні позиції. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5 (2), 1-7. Взято з <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5202>
- Бондаренко, А. Ю. (2022) Історія України у дзеркалі симфонічної творчості Олександра Яковчука. *Музичне мистецтво і культура*, 2, 35, 39-48.
- Василенко, О. (2020). *Інтерв'ю з С. Ярунським. Канадський інститут українських студій. Сюжет 11*. Взято з https://www.youtube.com/watch?v=2uoV_TQFPxE&t=2s
- Василенко, О. (2021). Тема Голодомору у творчих концепціях українських композиторів ХХ-ХХІ століть. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 36, 1, 44-49.
- Карась, Г. В. (2013). Тема Голодомору 1932-1933 в Україні в контексті музики постмодерну: на прикладі опери Вірко Балея. *Культура і сучасність*, 2, 102-107.
- Комаровська, О. А. (2022). Музика як рефлексія війни: осмислення з учнями реалій сьогодення на уроках мистецтва. *Мистецтво та освіта*, 3, 16-21.
- Конончук, Т. І. (1998). *Затемнення українського сонця, або Трагедія 1932-1933 років у фольклорі України*: монографія. Київ: Твім інтер.
- Кравченко, А. І. (2020). *Камерно-інструментальне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ століть (семіологічний аналіз)*: монографія. Київ: НАКККіМ.
- Лігус, О. М. (2023). Духовно-патріотичні детермінанти стилю Валентина Сильвестрова в хоровому циклі «Майдан. 2014». *Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях*, 6, 216-222.
- Новицька, Т. (2022). «Панахида за померлими з голоду» Євгена Станковича. Національна трагедія в музиці. *Theclaquers*. 26.11.2022. Взято з <https://theclaquers.com/posts/10397>

Філіпчук, Г. Г. (2023). Українознавчі актуалітети педагогічної культури сучасного вчителя. В кн. *Естетика і етика педагогічної дії* (Вип. 28, с. 74-89). Київ; Полтава.

Яценко, В. Р. (2022). «Майдан – 2014» Валентина Сильвестрова: жанрово-стильові параметри твору. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 3, 266-271.

Oksana Komarowska

MUSIC AS AN ACTUALIZATION OF HISTORY: WORLDVIEW ORIENTATIONS OF TEACHER AND STUDENT TRAINING

The article reveals the role of art in actualizing the knowledge of national history by the younger generation, aimed at re-evaluating the meanings that were distorted over the centuries by the Russian and later Soviet empires.

The author's focus is on historical events in Ukrainian history of the 20th and 21st centuries, which have dramatic and tragic meanings.

Ukrainian-centrism is defined as the basis for forming the worldview orientations of young people through art and for re-evaluating the values of all subjects of the educational process. Ukrainianness of artistic thinking as the foundation of national-patriotic education is positioned as a point of reference and at the same time a reference point for Ukrainian-centrism as a technology of musical education.

A selective review of musical works dedicated to the events of the Holodomor, the Chernobyl tragedy, Ukraine's struggle for independence on the Maidan in 2014, during the anti-terrorist operation, and the military realities of the full-scale Russian invasion of Ukraine has been carried out. Among the authors of the works to which the article appeals are L. Dychko, S. Luniov, V. Polova, V. Sylvestrov, Ye. Stankovych, K. Tsepkoenko, Yu. Shevchenko, O. Shchetynskyi, O. Yakovchuk, S. Yarunskyi et al.

The landmark of psychological and pedagogical cultivation of an optimistic attitude towards the future as a vital need for Ukrainians is singled out. It is a key aspect of communication with pupils and student youth in the educational process based on music that actualizes historical events. The complexity of such communication regarding the embodiment of tragic images is emphasized. The necessity of forming a positive image of the future Ukraine through music that embodies the dramatic pages of Ukrainian history is emphasized. It is important for establishing the national identity of the youth and forming the motivation to protect one's own cultural heritage.

Keywords: *interpretation; historical context; art education; musical art; teacher training; worldview orientations; Ukrainian-centrism; artistic communication; values; schoolchildren.*

References

Bekh, I. D., Kanishevska, L. V., & Malynoshevskyi, R. V. (2023). Stratehiia viiskovo-patriotichnoho vykhovannia ditei ta molodi v systemi osvity Ukrainy: realii ta oriientovni pozytsii [The strategy of military-patriotic education of children and youth in the education system of Ukraine: realities and indicative positions]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy [Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]*, 5 (2), 1-7. Retrieved from <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5202> [in Ukrainian].

Bondarenko, A. Yu. (2022) Istoriiia Ukrainy u dzerkali symfonichnoi tvorchosti Oleksandra Yakovchuka [The history of Ukraine in the mirror of Oleksandr Yakovchuk's symphonic work.]. *Muzychne mystetstvo i kultura [Music art and culture]*, 2, 35, 39-48 [in Ukrainian].

- Filipchuk, H. H. (2023). Ukrainoznavchi aktualitety pedahohichnoi kultury suchasnoho vchytelia [Ukrainian studies actualities of the modern teacher's pedagogical culture]. In. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii [Aesthetics and ethics of pedagogical action]* (Is. 28, pp. 74-89). Kyiv; Poltava [in Ukrainian].
- Karas, H. V. (2013). Tema Holodomoru 1932 - 1933 v Ukraini v konteksti muzyky postmodernu: na prykladi opery Virko Baleia [The theme of the Holodomor 1932 1933 in Ukraine in the context of postmodern music in the example of Virko Bale's opera]. *Kultura i suchasnist [Culture and modernity]*, 2, 102-107 [in Ukrainian].
- Komarovska, O. A. (2022). Muzyka yak refleksiia viiny: osmyslennia z uchniamy realii sohodennia na urokakh mystetstva [Music as a reflection of war: understanding today's realities with students in art classes]. *Mystetstvo ta osvita [Arts and Education]*, 3, 16-21 [in Ukrainian].
- Kononchuk, T. I. (1998). *Zatemnennia ukrainskoho sontsia, abo Trahediia 1932 - 1933 rokiv u folklori Ukrainy [The eclipse of the Ukrainian sun, or the Tragedy of 1932 and 1933 in the folklore of Ukraine]*: monohrafiia. Kyiv: Tvim inter [in Ukrainian].
- Kravchenko, A. I. (2020). *Kamerno-instrumentalne mystetstvo Ukrainy kintsia XX – pochatku XXI stolit (semiologichnyi analiz) [Chamber and instrumental art of Ukraine of the late 20th - early 21st centuries (semiological analysis)]*: monohrafiia. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
- Lihus, O. M. (2023). Dukhovno-patriotychni determinanty stilu Valentyna Sylvestrova v khorovomu tsykli «Maidan. 2014» [Spiritual and patriotic determinants of Valentin Sylvestrov's style in the choral cycle "Maidan. 2014"]. *Ukraina. Yevropa. Svit. Istoriia ta imena v kulturno-mystetskykh refleksiakh [Ukraine. Europe. World. History and names in cultural and artistic reflections]*, 6, 216-222 [in Ukrainian].
- Novytska, T. (2022). «Panakhyda za pomerlymy z holodu» Yevhena Stankovycha. Natsionalna trahediia v muzytsi ["Remembrance for those who died of hunger" by Yevhen Stankovych. National tragedy in music]. *Theclaquers*. 26.11.2022. Retrieved from <https://theclaquers.com/posts/10397> [in Ukrainian].
- Yatsenko, V. R. (2022). «Maidan – 2014» Valentyna Sylvestrova: zhanrovo-stylovi parametry tvoriv ["Maidan – 2014" by Valentina Sylvestrova: genre and style parameters of the work]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv [Bulletin of the National Academy of Culture and Arts Managers]*, 3, 266-271 [in Ukrainian].
- Vasylenko, O. (2020). *Interviu z S. Yarunskym. Kanadskyi instytut ukrainskykh studii. Siuzhet 11 [Interview with S. Yarunskiy. Canadian Institute of Ukrainian Studies. Plot 11]*. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=2uoB_TQFPxE&t=2s [in Ukrainian].
- Vasylenko, O. (2021). Tema Holodomoru u tvorchykh kontseptsiiakh ukrainskykh kompozytoriv XX XXI stolit [The Holodomor theme in the creative concepts of Ukrainian composers of the 20th and 21st centuries]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Current issues of humanitarian sciences]*, 36, 1, 44-49 [in Ukrainian].

Одержано 01.04.2024 р. Рекомендовано до друку 03.05.2024 р. Оприлюднено 14.06.2024 р.
